

DEU PROPOSTES CONTRA EL DISCURS XENÒFOB ALS MITJANS DE COMUNICACIÓ

Preguntes sobre els textos periodístics

Deu propostes contra el discurs xenòfob als mitjans de comunicació

Preguntes sobre el textos periodístics

EDITA:

UNIÓ DE PERIODISTES VALENCIANS

REDACCIÓ

LAURA JULIÁN

CORRECCIÓ

NÚRIA MARTÍNEZ MARCO

DISSENY I MAQUETACIÓ

PABLO J. DOLS

IMPRIMEIX:

WILLY IMPRESOS

UNA PUBLICACIÓ DE

“ALÇA LA VEU CONTRA ELS DELICTES D'ODI I DISCRIMINACIÓ” PROJECTE DE CEAR-PV

www.cearpv.org

UNIÓ DE PERIODISTES VALENCIANS

www.unioperiodistes.org

Unió de Periodistes Valencians

FINANCIAT PER:

València, 2017

xenofòbia [ʃenofɔbia]

f. Fòbia als estrangers

Del grec -xénos- 'estranger'

Del grec -phóbos- 'temor'

7

Introducció

La necessitat d'un periodisme responsable contra la xenofòbia

11

Capítol 1

Es poden humanitzar les xifres?

16

Capítol 2

**“Segons Delegació de Govern”:
estic consultant les fonts
adequades?**

20

Capítol 3

**Quin discurs predomina al
meu article: alarmista o de
convivència?**

28

Capítol 4

Estic generant estereotips?

34

Capítol 5

Aquesta imatge és la correcta?

40

Capítol 6

Terminologia: salt o assalt?

45

Capítol 7

**Què faig amb les declaracions
xenòfobes de polítics o líders
d'opinió?**

50

Capítol 8

El burquini: altra vegada aquest debat?

54

Capítol 9

Tenim responsabilitats en els comentaris de les xarxes socials?

57

Capítol 10

Com puc combatre el discurs xenòfob?

63

Glossari

72

Bibliografia

Introducció: la necessitat d'un periodisme responsable contra la xenofòbia

La “xenofòbia”, del grec *xénos* -estranger- i *phóbos* -por-, és la por a les persones estrangeres, el temor i l'odi cap a persones d'orígens, cultures o ètnies diferents dels propis. Aquesta por és capaç de traure sentiments d'odi i rebuig que poden arribar a manifestar-se en discriminació i agressions cap a aquestes persones, comentaris racistes en les xarxes socials, incidents contra mesquites i altres centres de culte, l'estigmatització de la immigració relacionant-la amb la delinqüència, la invisibilització d'aquestes persones en els mitjans de comunicació i en les polítiques, casos de racisme institucional, discriminacions en l'àmbit laboral, etc.

Ara fa 25 anys de l'assassinat racista de Lucrecia Pérez, assassinada a tirs a Madrid el 13 de novembre de 1992 per un guàrdia civil neonazi, amb l'ajuda d'altres tres menors. Lucrecia Pérez, nascuda a la República Dominicana, va vindre a Espanya perquè la seua filla, Kenia Pérez, poguera estudiar i viure amb dignitat. Aquest assassinat va inspirar la creació de Movimiento contra la Intolerancia (MCI), una organització de lluita contra el racisme i la violència.

L'any vinent també es compliran 25 anys de l'assassinat de Guillem Agulló, jove valencià independentista, antifeixista i antiracista, assassinat l'11 d'abril de 1993 a Montanejos, per les ganivetades d'un grup de neonazis. El 12 d'abril de 2016 les Corts Valencianes li van retre l'homenatge merescut que anteriorment se li havia negat, i van crear el Premi Guillem Agulló, que es va concedir per primera vegada el 24 de gener de 2017, i del qual fou guardonat a títol pòstum el company Daniel Sanjuan, advocat de CEAR-PV i defensor dels drets humans, amb un guardó que s'atorga a les persones i a les iniciatives destacades en la lluita contra la xenofòbia, el racisme i els delictes d'odi.

Aquests són dos clars exemples de delictes d'odi, però sols a l'any 2016, la Plataforma Ciudadana contra la Islamofòbia va recollir 573 incidents, dels quals 14,14% van ser actes contra dones, 4,01% contra xiquets, 12,57% incidents contra mesquites, 5,41% contra refugiats, 6,63% contra persones no musulmanes, i la resta contra la comunitat musulmana i contra l'Islam. Segons les dades d'aquesta Plataforma, l'augment dels incidents en comparació a l'any 2015 va ser del 106'12%, i el seu informe anual revela que cada vegada que grups terroristes cometem un atac en territori europeu, la islamofòbia creix espectacularment.

D'altra banda, en l'actualitat existeixen 30.000 webs i direccions de xarxes socials que proclamen el rebuig racial i/o cultural, tal com s'extrau de l'informe *Racismo en Internet: webs, redes sociales y crecimiento internacional*, elaborat per la Universidad Internacional de Valencia (VIU). Internet és un dels camps de batalla més difícils per a lluitar contra la xenofòbia, però no n'és l'únic.

Davant d'aquesta situació d'augment de la xenofòbia, en la qual creixen els grups i els partits polítics feixistes, racistes i xenòfobs a tota Europa, i en què els estats europeus han incomplert les quotes d'acollida de persones refugiades, externalitzen les fronteres i vulneren en general el dret d'asil, ens hem preguntat, com poden contribuir els mitjans de comunicació en la configuració d'un món lliure de xenofòbia?

En aquest text trobareu una reflexió que proposa la periodista Laura Julián, sobre el paper dels mitjans de comunicació a l'hora de configurar l'imaginari col·lectiu, en aquest cas, en allò relatiu a les persones migrades, refugiades o estrangeres en general, que solen ser les víctimes principals d'aquest discurs xenòfob i de tot tipus d'agressions. Durant la seua elaboració s'han trobat notícies errònies, manipulades i, fins i tot, directament falses de portals digitals

i de mitjans de comunicació, encara que també s'han trobat peces fetes des del compromís, el rigor i la sensibilitat.

Tot seguit es proposen deu preguntes que periodistes i comunicadores s'haurien de plantejar davant una temàtica que requereix rigor, justícia i sensibilitat. A més, ens ofereix propostes generals i recull aportacions d'altres manuals que també han estudiat el paper dels mitjans de comunicació en la propagació -o no- de la xenofòbia. Per tant, és un text que apel·la a la reflexió i a la responsabilitat dels periodistes per lluitar contra el discurs xenòfob.

La xenofòbia, a més de provocar violència i discriminació contra les persones, és un factor determinant per a justificar les polítiques europees d'exclusió i de violacions dels drets fonamentals, i el periodisme ha d'estar més actiu que mai per a ser fidel amb la defensa dels drets humans de totes i de tots, sobretot de les persones que més reben aquestes vulneracions de drets, per tal de no ser participants en la configuració d'un món marcat per les desigualtats.

Laura Julián

1. Es poden humanitzar les xifres?

Feras va plorar la mort de les seues dos filles en braços després que una bomba haguera destruït la seua casa. Dimah va creuar el mar amb sis fills, la petita té diversitat funcional. El pare d'Obadiah va morir a l'hospital on treballava atenent ferits. Abdullah té 13 anys, dorm en un camp de gira-sols i espera el moment per a creuar la següent frontera. A Widad la busquen per amar una altra dona. Yakob mai sabrà què va passar amb un amic que va detenir la policia davant seu. Seaman dibuixa bombes i murs amb deu anys.

Són noms ficticis d'històries reals. Vivim en un món amb més de 70 milions de persones desplaçades forçosament de les seues cases per fugir de conflictes armats, de la violència, de persecucions polítiques, religioses o per la seua orientació sexual, de desastres naturals o d'altres greus vulneracions de drets humans. Aquesta xifra suposa el número més alt mai viscut des de la Segona Guerra Mundial. Mentrestant, als teòrics països d'acollida encara es qüestionen per què vénen els refugiats, d'on fugen, qui són, etc.

Sol ser habitual trobar als mitjans de comunicació titulars amb xifres cridaneres que informen sobre migracions. Les xifres són fonamentals per a entendre la dimensió del que estem parlant, això no obstant, hi ha un abús de titulars únicament amb dades i sense context que no ajuden a entendre què porta a milers de persones a deixar les seues cases, com es pot veure en el següent exemple:

Más de 2.200 migrantes han muerto en el Mediterráneo en 2017

En aquesta peça, tot i que s'ha d'informar sobre les xifres de les persones mortes al Mediterrani, també cal parlar de per què han mort, de quins són els motius pels quals una persona prefereix jugar-se la vida a la mar, de les màfies que controlen les rutes, de les responsabilitats polítiques de la mort d'aquestes persones, etc.

Si no s'humanitzen aquestes xifres, únicament es contribueix a marcar distància. No és el mateix parlar d'un mort anònim que donar-li nom, com es pot veure en el cas de la foto del nen kurd Aylan¹. Totes tenen una vida darrere i, si no s'humanitzen les xifres, pareix quasi com si no hagueren existit². En canvi, s'actua molt diferent quan es parla de víctimes europees. En un atemptat terrorista, ja siga a Espanya o en qualsevol altre lloc d'Europa, normalment els mitjans s'encarreguen de donar tota la informació possible sobre les víctimes: nom, edat, familiars, on treballava, què feia en el lloc de l'atemptat, etc³. Tanmateix, pocs mitjans van donar algun nom de les quinze persones assassinades a la platja del Tarajal, el 6 de febrer de 2014⁴.

¹La foto de Aylan Kurdi, el nen aparegut mort en una platja de Turquia, va ser portada en els principals mitjans de tot el món. Un nom, una família darrere, una història. Aylan Kurdi va ser “La historia del niño cuya muerte ha retratado el drama de los refugiados” (*20 minutos*, 2015) i, encara que també va ser “Aylan, la foto que no sirvió para nada” (*El Mundo*, 2016), la resposta ciutadana es va reflectir en la creació de moviments com Proactiva Open Arms, una ONG que ja ha salvat 33.000 persones al Mediterrani. El seu fundador, Òscar Camps, explica en una entrevista publicada per Unicef, que va ser Aylan el motiu que el va impulsar a la creació de l'ONG.

²En aquest sentit, es recomana la consulta de la web <http://www.masquecifras.org/>, en la qual es poden trobar les dades i les estadístiques d'asil.

³En aquesta peça trobem les identificacions de les víctimes de l'incendi de la Torre Grenfell de Londres: “Los rostros de las víctimas del trágico incendio en la Torre Grenfell de Londres” (*ABC*, 2017).

⁴“El Tarajal: cronología de 15 muertes poco investigadas” (*Publico.es*, 2017).

De fet, el govern encara no ha identificat tots els cossos i van ser les mateixes organitzacions les encarregades d'unir noms de desapareguts amb els cossos soterrats al cementeri de Ceuta⁵. Tampoc s'ha parlat dels noms de les set dones que moriren intentant arribar a Melilla el 31 d'agost de 2017⁶. Són morts anònimes. Coneixeríem els seus noms si foren europees?

Cal reflectir que no són una xifra més i no oblidar-se de contextualitzar, contrastar i humanitzar les xifres. Entendre-ho és més que fonamental perquè el tractament informatiu siga el correcte des d'un punt de vista humà i no caure en superficialitats.

⁵ En aquest informe, realitzat per Ca-minando Fronteras, publicaren noms, històries i declaracions de testimonis: <https://caminandofronteras.files.wordpress.com/2014/03/informe-tarajal-marzo-2014-sn-2.pdf>

⁶ En aquesta peça sí que trobem més informació: "Sobre la muerte de siete mujeres ante la Guardia Civil" (CTXT.ES, 2017).

No s'han de tractar de forma superficial els temes que requereixen especial sensibilitat i compromís amb la defensa dels drets humans.

Sí al periodisme que humanitza, que va més enllà de les xifres i que defensa els drets humans de totes les persones, sense importar la seua procedència.

2. “Segons Delegació de Govern”: estic consultant les fonts adequades?

Les persones refugiades i migrades no són tan sols objectes de la informació, sinó que també són subjectes actius informants i persones receptores i lectors d'informació. No és necessari recordar als professionals del periodisme la importància de la diversitat de les fonts i la necessitat de contrastar la informació, però malgrat això, en moltes ocasions únicament trobem fonts institucionals (“segons Delegació de Govern”) o veus de les organitzacions internacionals, i es deixen de banda els testimonis en primera persona.

En un estudi realitzat per la periodista Mónica García sobre *Derechos Humanos e Inmigración en la Frontera Sur*, en el qual s'analitzen de forma quantitativa i qualitativa més de 600 peces de premsa digital durant l'últim semestre de 2014 sobre la cobertura de la immigració a Melilla, es determina que el 45,3% són notícies d'agència i el 54,63% de producció pròpia, i d'aquestes troba 143 notícies signades, enfront de les 604 totals.

Aquestes dades suposen que una gran part de les informacions que arriben als lectors són de teletips⁷ i, per tant, a banda de donar un gran poder a poques veus, se n'estan obviant d'altres. També en aquest sentit, es troba una gran dependència de les notícies d'agència, encara que aquest fet és una conseqüència de la precarietat actual dins de les redaccions dels mitjans. El professor de comunicació Roberto Gelado (2009) va reflexionar sobre aquesta dependència de la premsa espanyola amb les agències, i assegura que és precisament aquesta repetició dels mateixos discursos en diferents mitjans el que disminueix el pluralisme.

Pel que fa a les fonts directes, l'estudi va sumar el total de les fonts (associacions, agències, experts, membres de la Unió Europea, etc.) i va obtindre un total de 836 fonts de les més de 600 peces analitzades, “cosa que mostra que, en termes molt generals s'arriba a 1,38 fonts per notícia. Una xifra irrisòria si, a més, constatem que el 52,9% d'aquestes són oficials” (García, 2015).

⁷ “Els teletips d'agència es caracteritzen per la rapidesa, l'excés de fonts institucionals i la falta de context. Si la majoria de notícies que veiem sobre immigració són d'agència, aquestes característiques són les que prevalen en el discurs mediàtic” (García, 2015).

Davant de l'abús de les notícies d'agència, en els quals predominen les fonts institucionals, es proposa contrastar la informació, optar per la pluralitat de les fonts i tractar d'informar dels conflictes internacionals des d'un punt de vista local, contactant amb persones o associacions que coneixen la situació de primera mà. És a dir, deixar d'informar únicament amb fonts policials o de delegacions de govern, com sol ser habitual, per exemple, en la cobertura de notícies de la tanca de Melilla.

Poden ser molts els motius pels quals no siga fàcil comptar amb testimonis directes, però igualment hem de trobar la forma de reflectir la seua presència per a fer més plural la peça periodística i no reproduir teletips per defecte amb un discurs únic.

En definitiva, les persones migrades han d'aparèixer més als mitjans, però amb un tractament diferent. La majoria d'informació sobre moviments migratoris són notícies que apareixen en bucle i amb informació d'agència. Per això, es proposa incloure les veus de persones amb procedències diferents en els mitjans, comptar sempre que es pugua amb testimonis directes i amb veus de les entitats socials especialitzades.

No a la reproducció dels discursos institucionals sense contrast i a l'exclusió de veus i d'opinions de les persones migrades i refugiades.

Sí a convertir l'objecte de la informació en subjecte actiu informant, i a donar veu a les persones migrades i a les entitats socials especialitzades.

3. Quin discurs predomina al meu article: alarmista o de convivència?

Existeixen dos tipus de discursos predominants en el tractament informatiu de notícies relacionades amb persones refugiades i immigrants. Aquell que promou la convivència, i el que propaga l'alarmisme i la xenofòbia, com ja han identificat prèviament diversos estudis sobre el creixement de la xenofòbia a Europa⁸.

Per discurs de convivència s'entén tota aquella retòrica que promou la cohesió social, la pau i la convivència. Mentre que, per discurs xenòfob, s'entén tot allò que promou la distinció entre un “nosaltres” i un “ells” o “els altres”. És a dir, són aquells que informen amb un discurs des d'un punt de vista alarmista, generador de por, excloent, identitari, proteccionista, etc.

⁸ En aquest punt, es recomana la lectura de l'anàlisi realitzada per la Fundació porCausa: “Antinmigración: El auge de la xenofòbia populista en Europa”.

Aquest segon discurs, a més de provocar sentiments xenòfobs, genera la creació d'estereotips: “els immigrants vénen a llevar-nos el treball”, “els immigrants viuen de les ajudes socials de l'Estat”, “la immigració incrementa els índexs de delinqüència”, “no respecten la nostra cultura”, “rebaixen la qualitat de l'educació”, etc. És aquest discurs el que ha adquirit presència en determinats portals i mitjans de comunicació, i ha contribuït a la retòrica excloent i xenòfoba amb “una generalització no vista des del període d'entreguerres, amb Internet com a combustible de la propagació de missatges populistes, d'odi, de notícies falses i mentides que tracten de disfressar-se com a llibertat d'expressió, però que alimenten una narrativa tòxica impossible d'aïllar.” (Calderón et al., 2017).

Del discurs que s'utilitza en l'article depèn directament el missatge que arribe al lector, per la qual cosa, si des dels mitjans de comunicació s'adoptara una postura de convivència i contra el discurs xenòfob, seria molt més fàcil tindre una societat que sentira la immigració com un moviment migratori més.

Si la postura de l'article relaciona la immigració amb la delinqüència, o aporta idees proteccionistes o identitàries que veuen les diferències com un problema, aleshores s'està contri-

buint al fet que més gent rebutge les persones d'altres orígens i cultures. És, senzillament, una postura perillosa que no ajuda a aconseguir la integració, la igualtat entre persones i que afecta la pau social.

En determinats portals i mitjans de comunicació es promou aquest discurs xenòfob de forma més que evident. A continuació es recullen exemples d'articles⁹:

Hungría sabe lo que hace: Sus vallas antirefugiados logran reducir la inmigración ilegal en un 99%

Per exemple, en aquesta publicació s'enalteix la posició adoptada per Hongria en la seua política migratòria. A més d'utilitzar el terme “vallas antirefugiados”, i d'anomenar directament la immigració com un acte il·legal, es parla d'invasió de refugiats durant el text, i s'enalteix la política autoritarista del primer ministre Viktor Orbán. A més, ni tan sols s'explica en el text d'on s'ha tret el percentatge del titular.

⁹ En aquesta guia no s'han volgut donar les referències ni els noms d'aquests mitjans per a no donar cap tipus de difusió al discurs xenòfob.

Aquest mitjà ha arribat a publicar notícies com “Las diez verdades sobre las personas refugiadas”, o notícies falses com la següent:

Suecia publica una guía para enseñar a los jóvenes refugiados a no violar

En aquest cas, en realitat no és que Suècia haja publicat una guia per a ensenyar als joves refugiats a “no violar”, simplement ha llançat un projecte d’educació sexual a joves amb la pàgina web Youmo.se¹⁰. Aquest mitjà compta amb 36.106 persones a Facebook¹¹ i 8.598 seguidors a Twitter¹², i només a l’agost va rebre més d’un milió i mig de visites. No semblen mitjans de comunicació perquè no segueixen els criteris bàsics del periodisme, però la realitat és que són portals que funcionen com a tals i, mitjançant les xarxes socials, arriben a grans masses de gent.

¹⁰ Youmo.se és una pàgina per a joves d’entre 13 i 20 anys, en la qual es pot trobar informació sobre el cos, sexualitat i salut. Es pot consultar la guia sobre sexualitats en línia en: <http://www.rfsu.se/Bildbank/Dokument/Method-Handledning/Lattare%20svenska/lektionsunderlag2015web.pdf>

¹¹ Última consulta: 13 de novembre de 2017.

¹² Última consulta: 13 de novembre de 2017.

D'altra banda, en ocasions es troba que el discurs xenòfob apareix de forma involuntària.

Rechazan un piso para refugiados sirios por no tener ascensor

Aquesta notícia es va compartir a Facebook més de 42.000 vegades, tot i que el seu contingut és exclusiu per a subscriptors. És a dir, es va compartir un titular i un subtítol en els quals no s'entén qui és el subjecte que rebutja el pis, i açò és el que va passar després:

Refugiados sirios: rechazan un piso GRATIS en Alicante porque no tiene ascensor

En aquest titular ja trobem el subjecte i dona a entendre que són les mateixes persones refugiades de Síria les que rebutgen viure en un pis per no tindre ascensor. No obstant això, si seguim la ruta de la informació descobrim més coses. Creu Roja no podia homologar aquest pis perquè no tenia ascensor i aquest havia de ser accessible per a persones amb diversitat funcional. En cap cas van ser les persones refugiades les que van rebutjar el pis. Per tant, finalment va arribar a moltíssima gent una informació que no era correcta d'una notícia que mai hauria sigut notícia si no foren persones refugiades. Tan important era contar que Creu Roja havia “rebutjat” un pis?

A l'hora de tractar la immigració es repeteixen determinats enfocaments com ara l'atenció injustificada a la nacionalitat, l'alarmisme i la criminalització. En molts dels casos la informació s'acosta al sensacionalisme i a l'alarmisme i dona com a resultat una realitat distorsionada que aprofundeix en la creació d'estereotips.

Contra aquest tipus d'informació és molt difícil lluitar, per això és més important que mai ser conscients que existeix tot un discurs antimigratori i xenòfob que cal contrarestar amb periodisme que promoga la convivència.

En el llibre *Periodistas contra la Xenofobia* de CEAR-Euskadi, s'assenyala que “els mitjans de comunicació són corresponsables, directes i indirectes de la creació d'un clima, un ambient i un context cultural, en el qual la xenofòbia i el racisme no tinga cabuda”. Per això, cal preguntar-se primer quina és la finalitat del text: alarmista o de convivència?

No al discurs xenòfob, identitari, creador de diferències, alarmista i generador d'odi.

Sí a informar amb responsabilitat, mitjançant un discurs reflexiu i de convivència que promoga la cohesió social i la pau amb peces lliures del discurs xenòfob.

4. Estic generant estereotips?

És probable que sí. Quan s'emfatitza l'origen i no aporta res, quan es tendeix a la generalització, quan s'empren eufemismes o metàfores, quan es vincula la immigració amb la delinqüència, es pot provocar un efecte que facilite la creació d'estereotips.

Per a molts mitjans de comunicació emfatitzar la religió o l'origen depèn de si es tracta de víctimes o de possibles delinqüents. És a dir, quan parlem de víctimes no se sol esmentar la seua creença religiosa, mentre que si s'ha comés un crim o un acte delictiu sol estar reflectit en el titular. L'informe anual de la Plataforma Ciudadana contra la Islamofobia determina que, quan es tracta de persones de religió musulmana, existeix “una tendència a l'alça a criminalitzar qualsevol sospitós des del titular, amb l'omissió de ‘presumpte’, ‘possible’ i ‘sospitós’, encara que, sovint, en l'article mateix s'inclou algun d'aquests termes. La conseqüència de fer-ho en el titular és la incitació a l'odi” (Plataforma Ciudadana contra la Islamofobia, 2016)¹³.

¹³ Consulta en línia l'informe anual: <http://pccislamofobia.org/informes/informe-sobre-la-islamofobia-en-espana-2016/>

Aquest fet provoca que es puguin associar més fàcilment determinades nacionalitats o religions -la musulmana n'és el cas més evident- amb la delinqüència. Els mitjans semblen cercar una imatge concreta, un fet real, per a confirmar l'estereotip. És precisament aquesta generalització sistemàtica en els termes, en la forma i en el fons, el que afavoreix la comprensió de la informació, però al mateix temps la deforma i la simplifica greument (Harresiak Apurtuz, 2007).

Identificar un fet individual amb tota una nacionalitat o minoria ètnica és, senzillament, un acte injust i perillós que dificulta la convivència. Es veu més accentuat sobretot en casos d'atemptats, violacions, assassinats, baralles, robatoris, drogues, delinqüència, etc., en els quals si és una persona estrangera sol predominar la nacionalitat (“un marroquí roba”), mentre que per a una persona espanyola s'obviaria la seua nacionalitat (“un home roba”). De la mateixa manera que passa amb altres minories com pot ser l'ètnia gitana.

En el cas de la islamofòbia, veiem perfectament com determinats mitjans de comunicació estan afavorint el discurs xenòfob posant la població musulmana en l'ull de l'huracà. I això té conseqüències al carrer.

Així ho reflecteix Youssef Ouled en un article publicat a esRacismo.com, titulat *Islamofobia: hostilidad, rechazo y discriminación*:

Estan creixent les amenaces, els insults, la ciberislamofòbia, les persecucions i les agressions pel carrer, sempre més accentuades depenent del gènere. Islamofòbia de gènere com un subproducte d'aquesta, és un terme emprat per a al·ludir a actituds xenòfobes i sexistes que s'acarnissen doblement amb les dones que amb els homes, víctimes més visibles i principals destinatàries de conductes d'intolerància per part de persones i grups organitzats.

D'altra banda, també hauríem de mirar les redaccions dels mitjans de comunicació i reflexionar sobre la diversitat cultural d'aquestes. S'ha de ser conscient que els periodistes també tenen prejudicis, i una redacció més diversa sempre ajudarà a entendre millor realitats diferents.

Els periodistes no es poden mantindre al marge d'aquests fets per a no ser còmplices d'aquest missatge d'odi, i han de treballar per a combatre els prejudicis. Si s'eviten en els titulars les nacionalitats, les religions, el color de la pell o qualsevol altre adjectiu que no identifique la persona, sinó tot un grup, ja estarem lluitant contra els estereotips.

És important ser-ne conscients per a no caure en els següents exemples en els quals s'associen les nacionalitats, la immigració i la religió amb la delinqüència:

El fiscal pide 20 años para un inmigrante que mató a un policía al arrojarle a las vías del tren

Una chica entra a un bar de kebab y la violan cuatro musulmanes

Molt diferent és en aquesta ocasió:

ISLAMOFOBIA

Un grupo de jóvenes agrade a una mujer musulmana en Madrid¹⁴

En aquest titular sí que és necessari posar la religió, ja que clarament està donant informació fonamental per a entendre la notícia, al tractar-se d'una agressió islamòfoba de gènere.

Igual que en aquest¹⁵:

XENOFOBIA

La concejal musulmana de Badalona: “Me escupen e insultan por ser extranjera”¹⁶

Tal com fan aquests dos mitjans, es recomana identificar a l'epígraf aquests tipus d'agressions com islamòfobes i/o xenòfobes.

¹⁴ Aquesta peça és original d'*Europa Press*, però *Público* incorpora la paraula “islamofòbia” a l'epígraf.

¹⁵ Es recomana la consulta de la web <http://www.informeraxen.es/>, Servicio de Noticias de Movimiento contra la Intolerancia.

¹⁶ (*El País*, 2017).

No a la creació i difusió d'estereotips que contribuïsquen a generar rebuig cap a la immigració amb generalitzacions i associacions encasellades.

Sí a reflexionar sobre els estereotips propis i a ser crítiques amb les idees preconcebudes.

5. Aquesta imatge és la correcta?¹⁷

A l'hora d'escollir una imatge s'han d'extremar els sentits, ja que és molt fàcil contribuir a la propagació d'estereotips. Normalment les imatges que es tenen sobre persones migrades solen ser en moments crítics i dramàtics. És a dir, predominen imatges en les quals les persones estan en una situació de vulnerabilitat.

En el cas del tractament de les notícies sobre persones refugiades, García (2015) senyala que és habitual trobar-se amb imatges que potencien la seua deshumanització, com pot ser escollir sempre imatges de grans masses de gent:

Pràcticament no apareixen rostres de persones emigrades i els que apareixen, en moltes ocasions, mostren una eufòria exacerbada i màxima per haver aconseguit entrar a Melilla, per la qual cosa, tretes del context, se'ls pot assimilar una actitud de bogeria. Aquesta pràctica, juntament amb un discurs en el qual, com hem vist, els migrants no s'usen com a font ni participen en l'elaboració dels mateixos, potencien la seua deshumanització (p. 19).

¹⁷ Aquest punt està pensat per als professionals encarregats de triar una fotografia per a il·lustrar una peça periodística.

A més, sovint els mitjans de comunicació utilitzen imatges d'arxiu que reproduïxen associacions tan senzilles com una dona amb vel o una persona negra amb la immigració.

El 15% de los menores de 18 años que residen en Euskadi son de origen extranjero¹⁸

Per exemple, aquesta peça va ser il·lustrada amb una dona amb nicab i un home amb la seua filla en braços. El peu de foto diu el següent: “Una parella d’immigrants passeja amb la seua filla pels carrers de Bilbao”. Però, per què parla de dos persones immigrants i no de dos persones caminant amb la seua filla pels carrers de Bilbao? Directament s’ha utilitzat una fotografia de dos persones musulmanes per a il·lustrar una peça sobre immigració.

¹⁸ Els exemples no s’han pogut posar amb les fotografies perquè tenen drets d’autor.

El PSOE denuncia que las notas de la Ebau son más bajas que las de la antigua Selectividad

En aquest cas, tal com va detectar el projecte Inmigracionalismo de Red Acoge, apareixen sis persones fent un examen en les proves de selectivitat. No obstant això, l'única persona que està al centre de la fotografia i clarament enfocada és una jove amb un vel. Per tant, s'està associant injustament la baixada de les notes amb la religió o amb la immigració, tot i que ningú sap res d'aquesta jove.

La manca de recursos gràfics no es pot pal·liar amb l'ús per defecte d'imatges amb estereotips, perquè l'única cosa que es fa és reproduir un discurs erroni, com per exemple que totes les dones immigrants porten vel o que totes les dones que porten vel són immigrants; o que la immigració causa problemes en l'àmbit educatiu. També sol ser habitual trobar-se amb

imatges de gent pregant, que il·lustren una peça en la qual es parla d'una amenaça terrorista o d'un atac, cosa que motiva a associar la religió amb la delinqüència.

Per això, es recomana no utilitzar aquest tipus d'imatges d'arxiu quan parlem d'immigració i buscar altres alternatives, sempre sense associar les singularitats d'una cultura o religió amb tot un conjunt, a no ser que es tracten temes específics d'aquests.

A més, amb les fotografies és molt fàcil violar el dret a l'honor, a la intimitat i a la mateixa imatge de les persones, especialment dels menors d'edat. Juntament amb l'obligació de mostrar les realitats de determinats esdeveniments, cal extremar la sensibilitat a l'hora de triar una imatge o una altra, i qüestionar-se si estem envaint la seua privacitat, si estem escollint una fotografia des del paternalisme, si es tracta d'un moment de patiment que no aporta res, si és sensacionalista, si està justificada amb el context... En definitiva, qüestionar-se si realment està millorant la peça periodística des d'un punt de vista responsable amb els drets humans.

D'altra banda, també hauríem de representar, amb molta més freqüència, aquesta pluralitat de cultures i orígens en la resta de notícies, des d'un punt de vista transversal.

Per exemple, el llibre *Periodistas contra la Xenofobia* de CEAR-Euskadi assenyala:

En el nostre imaginari no posseïm, en general, imatges de neurocirurgians i de ginecòlegs llicenciats a Àfrica del Sud i exercint al País Basc (que n'hi ha), o de dones musulmans dissenyadores de moda (que n'hi ha), o de xiquetes i xiquets africans passant-s'ho fenomenal en les barraques de les festes del barri...que és com s'ho passen (p.99).

Per això és important incloure persones d'altres orígens i cultures en qualsevol altre tipus de temes per a visibilitzar-les. Per exemple, triar fotografies on aparega una persona amb vel o negra votant en les eleccions, manifestant-se, anant a un concert, comprant en el mercat, etc. La seua representació ha d'estar present.

No a la reproducció d'imatges que associen mitjançant les singularitats d'una religió o cultura amb tot el conjunt de les persones migrades.

Sí a l'acompanyament de fotografies en les peces periodístiques que mostren la realitat sense estereotips, sense violar la intimitat de les persones, i a representar i visibilitzar la pluralitat de cultures transversalment en les peces dels mitjans de comunicació.

6. Terminologia: salt o assalt?

No és el mateix “assaltar una tanca” que “saltar una tanca”. Ni parlar de “tsunami”, “invasió”, “ona” o “allau”, en lloc de parlar de l’arribada de persones a un lloc establert com a frontera. A més, cap ésser humà és “un il·legal” o “un irregular”. Tanmateix, l’economia del llenguatge dóna peu a simplificar erròniament els conceptes, sobretot en titulars. El llenguatge, en aquesta història, juga un paper fonamental, tant que es pot veure directament des del titular quina és la posició del mitjà que la publica. Atribuir la paraula “il·legal” o “irregular” a una persona, trasllada un missatge de no-acceptació per part de la societat. És a dir, quan des dels mitjans de comunicació s’associa el concepte “il·legal”, el lector ja pot donar per descomptat que aquesta persona està fent alguna cosa incorrecta.

Una situació, un fet, un objecte pot ser regular o irregular, legal o il·legal, però entenem que una persona és alguna cosa més que un ser il·legal o irregular. És, per damunt de tot, una persona, amb nom i cognoms, família i béns, per pocs que siguin, cosa que la converteix en més que una expressió feta, un número, un element social no identificable (Servimedia, 2009).

No són poques les situacions en les quals es produeix aquesta economia del llenguatge, sobretot en els titulars, cosa que construeix una realitat diferent que perjudica les persones migrades. Però aquesta economitxació no pot justificar anomenar una persona “il·legal”, per això, abans d'utilitzar a la babalà determinades paraules, hem de preguntar-nos si contenen una expressió o connotació negativa i/o alarmista.

En aquests exemples es pot apreciar com, des de determinats mitjans, s'utilitza una terminologia que provoca un nivell d'alarma innecessari:

**Avalancha de pateras en 2017: 20.000
inmigrantes marcan un récord desde 2006**

**300 inmigrantes desbordan a la Guardia Civil
y entran a Ceuta a la carrera**

**Se multiplica por dos el número de
inmigrantes ilegales que llegan a España**

**Mas de 200 inmigrantes cruzan en avalancha la
frontera con Ceuta**

**La oleada de pateras impide a la Policía de
Almería luchar contra el terrorismo islamista**

Aquests mitjans de comunicació digitals donen exemples de com determinades paraules poden crear alarma per elles mateixes amb paraules com “oleada”, “avalancha”, “multiplican”, “desbordan” o “ilegal”. A més, de seguida ens apressem a anomenar-los “immigrants” però, quina fina línia separa les persones migrades de les refugiades, i quins són els criteris que usa un periodista a l'hora d'escriure una cosa o una altra? En aquest sentit, es detecta que, si es

mira cap a Àfrica o Amèrica Llatina, de seguida es parla d'immigració, mentre que si es mira cap a Orient Mitjà es parla de “refugiats”. És a dir, el seu color de pell, el seu idioma i la seua nacionalitat ja ens estan predeterminant a l'hora de qualificar-los en el que a partir d'ara és la part de la seua identitat que més els influirà.

Des de la National Hispanic Media Coalition (NHMC) es proposa evitar quatre generadors de clima d'odi: *false facts* (dades falses), *flawed argumentation* (argumentació viciada), *divisive language* (llenguatge que provoca divisió) i *dehumanizing metaphors* (metàfores deshumanitzadores). És bastant comú que, en aquest tipus de notícies en què utilitzen les paraules mencionades, es complisquen els quatre generadors de clima d'odi que identifiquen en la NHMC.

Davant aquesta allau d'informació alarmista, es proposa una cautela major per part dels mitjans per a no fomentar el clima xenòfob amb terminologia errònia.

No a l'economia del llenguatge que propicia malentesos que s'allunyen de la realitat i aviven el clima xenòfob.

Sí a un bon ús de la terminologia, a periodistes sensibilitzats en immigració, a temps per a informar-se dels termes correctes abans d'informar ¹⁹.

¹⁹ Consulta el glossari de termes (p. 63) per a més informació.

7. Què faig amb les declaracions xenòfobes de polítics o líders d'opinió?

No són poques les vegades que polítics o líders d'opinió fan declaracions racistes i carregades de xenofòbia. Davant d'aquestes situacions, és molt fàcil optar per posar un titular cridaner i convertir-se en una espècie d'altaveu del racisme involuntàriament. Un informe elaborat per la Red Europea Contra el Racismo (ENAR) destaca que “els discursos discriminatoris i estigmatitzants dels líders europeus, reproduïts pels mitjans de comunicació, ajuden a justificar polítiques migratòries que sovint vulnereu els drets de les persones migrants, a més d'encoratjar actes violents contra elles”. A més, els partits s'alimenten d'aqueixa xenofòbia per a justificar les seues polítiques europees d'exclusió cap als migrants.

Aquesta reproducció del discurs es pot veure en els següents exemples:

Díaz compara la inmigración con goteras

En aquella ocasió, el ministre Jorge Fernández Díaz arribà a comparar la immigració amb “una casa plena de goteres per totes les habitacions, i en comptes de taponar-les, distribuïm l'aigua que cau entre diferents habitacions”. En la notícia d'aquest titular en concret, sols es mostren les declaracions i el vídeo, per la qual cosa únicament està funcionant com un altaveu de declaracions xenòfobes pronunciades per un ministre.

Un concejal del PP: “Cuando vas a Hacienda solo ves españoles; en Urgencias, solo extranjeros”

Amb aquesta notícia, en el subtítol i durant la peça, sí que es fa referència al fet que el grup municipal Ganemos a Ciudad Real demana al PP que desautoritze el regidor del Partido Popular, Pedro Martín. Així i tot, de poc serveix veure-ho com un enfrontament polític entre dos partits contraris, ja que és una declaració xenòfoba i falsa que va més enllà d'una lluita ideològica.

Cañizares: “¿Esta invasión de inmigrantes y de refugiados es del todo trigo limpio?”

En aquesta notícia succeeix el mateix, únicament estan les declaracions que el cardenal de València, Antonio Cañizares, va fer sobre les persones refugiades i migrades, en les quals s'arribava a qüestionar si eren “tan bones com se les pinta” i si eren “una invasió”, a més de comparar-les amb “el cavall de Troia dins de les societats europees”.

El Gobierno califica de “ataque sin precedentes” la llegada de pateras a Murcia

Aquest és un altre exemple de missatge alarmista, en el qual el mateix govern anomena atac a l'arribada de persones a les costes murcianes. Totes les definicions de la paraula “atac” o “atacar”, inclouen un enemic: “investir o acometre contra algú”. És a dir, en aquesta peça s'està enviant un missatge de por, com si les persones que han arribat a les costes estiguessen envaint un país violentament.

Ara bé, què podem fer davant una declaració racista? En primer lloc, es proposa que es reproduïsquen sempre en un context, i que es cuide que no parega un joc ideològic de partits enfrontats, a més de demanar responsabilitats davant d'una declaració en públic que pot promoure l'odi. I sobretot, enfront de les mentides, s'han de donar xifres. Per exemple, en lloc de fer una notícia sobre el que va dir el conseller del PP, que quan anem a Hisenda només hi ha espanyols i a urgències només estrangers, es proposa fer una peça en la qual es donen les dades i es desmentisca aquesta declaració.

No convertir els mitjans de comunicació en un altaveu sense filtres de declaracions racistes i xenòfobes per part de polítics i d'altres líders d'opinió.

Sí a enfocar aquest tipus de notícies des d'un punt de vista crític amb la declaració racista, aportar xifres i contextualitzar amb arguments que mostren la falsedat de les seues paraules, i a demanar responsabilitats.

8. El burquini: altra vegada aquest debat?

Normalment, la informació sobre persones refugiades i persones immigrants se sol centrar en moments de tensió, és a dir, quan hi ha una gran arribada de persones a les fronteres, quan en els seus països es produeix algun atemptat, quan es comet un acte terrorista a Europa... A més de tots aquells temes que relacionen la immigració amb la violència, la inseguretat, els atacs terroristes, els robatoris, les màfies, etc., és a dir, en la secció de successos i en la sobreproducció de teletips d'agència. Els mitjans de comunicació tenen el gran poder de fixar part dels temes que es tracten en l'opinió pública²⁰, però en la cobertura de temes sobre persones migrades a vegades es creen debats que no ajuden a generar cohesió social.

²⁰ “En les societats desenvolupades, el món que ens envolta es presenta tan inabastable que difícilment un individu comú podria observar més enllà del seu entorn proper, aquell que afecta la seua rutina quotidiana. En aquest sentit, els mitjans són, òbviament, vies d'obertura a la immensitat de successos que esdevenen fora de la seua òrbita, i que d'aquesta manera contribueixen a conformar el seu imaginari i la seua realitat social” (González, 2013:137).

És precisament en aquests moments quan el nivell de reflexió de les diferències baixa. Com ja s'ha comentat, són aquests sentiments d'inseguretat i de por els que ens porten a generar un rebuig cap a les persones que provenen d'un altre país, amb una altra llengua, cultura i color de pell. Els mitjans de comunicació tenen el poder de crear alarma social, però també de rebaixar eixe nivell de tensió i fixar determinats debats en moments de nerviosisme que únicament poden contribuir a generar rebuig i xenofòbia.

Per això, és important reflexionar abans de traure determinats debats com ara l'ús del burkini a les platges²¹ o l'ús del vel als àmbits públics.

²¹ En aquesta peça es parla sobre el feminisme islàmic arran d'un testimoni directe: "Soy española, periodista, musulmana y uso burkini... ¿y qué?" (*El Confidencial*, 2017).

Des de *Periodistas contra la Xenofobia* de CEAR-Euskadi, proposen el següent per a lluitar contra aquests debats:

Per a fer-ho, la seua estratègia comença per buscar nous temes sobre els quals informar, i evitar una agenda ja imposada pels grups de poder que els anime i que vulga estar imposant els temes dels quals parlar. Proposem així que s'abandonen continguts que lliguen immigració amb delinqüència. Proposem que es deixi de parlar en els mitjans sobre si la població migrant és massa numèricament o no; sobre si lleven el treball a la població 'autòctona' o no; sobre si abusen de les prestacions o no; sobre si la seua inserció en el sistema educatiu infantil baixa el nivell de qualitat de l'ensenyament o no... Proposem que es deixi de parlar d'això, per a no fomentar la ràbia xenòfoba. Proposem que aquests continguts siguen substituïts per altres temes, amb capacitat per a generar cohesió social, amb capacitat per a difondre que, entre persones de diferent origen cultural, són més les coses que ens uneixen que les que ens separen.

En aquest sentit, es proposa canviar l'agenda informativa, donar pas a la informació en positiu i allunyar-se de tots els debats que no porten a res més que a generar diferències, des d'un punt de vista negatiu, entre cultures. Simplement canviant els gèneres periodístics, és a dir, fent més cròniques, reportatges i entrevistes o articles d'opinió, en lloc de notícies de teletips i de successos, ja estaríem ampliant el ventall d'informació relativa a les persones migrades.

No a temes d'immigració que generen debats viciats que distorsionen la realitat de les persones migrades.

Sí a ser creatius, a no fer de la rutina productiva la rutina informativa, i a ampliar els gèneres periodístics (cròniques, reportatges, entrevistes, articles d'opinió...) amb persones de diferents orígens com a protagonistes.

9. Tenim responsabilitats en els comentaris de les xarxes socials?

En aquest text en cap moment s'ha diferenciat entre els tipus de mitjans de comunicació (televisió, premsa, ràdio i mitjans digitals), perquè s'ha centrat en el discurs comú que pot venir des de qualsevol format. No obstant això, hi ha una cosa que quasi tots els mitjans utilitzen diàriament: les xarxes socials. Pràcticament cap mitjà pot existir sense estar present en les xarxes socials. Ara bé, els murs de les xarxes sovint es converteixen en murs de la vergonya, amb la permissió de comentaris intolerants i racistes en determinades notícies.

La Universidad Internacional de Valencia (VIU) va elaborar un estudi anomenat *Racismo en Internet: webs, redes sociales y crecimiento internacional*, del qual s'extrau que Internet és utilitzat com a “mitjà difusor i organitzador de grups racistes i xenòfobs, des dels quals s'estimulen missatges d'intolerància i en els quals conflueixen més de 10.000 persones organitzades en diferents xarxes”²².

²² Es pot descarregar l'estudi en: www.universidadviu.es/investigacion/informes/otros/racismo-internet-webs-redes-sociales/

A més, el ja nomenat Informe sobre Islamofobia conclou que “les xarxes socials i els mitjans digitals són uns grans impulsors i promotors de la islamofòbia que, com hem pogut llegir en aquestes línies, acaba manifestant-se en forma de delictes d’odi, psicosi generalitzada, assetjament escolar/laboral/social, exclusió, agressions, etc”.

Qui s’encarrega actualment de gestionar els comentaris a les xarxes socials del mitjans? Si el mitjà decideix tindre la possibilitat que els seus lectors puguen comentar, haurien d’assumir la responsabilitat que comporta i moderar, tal com es proposa en l’informe. Alguns comentaris de notícies poden arribar a tindre inclús més repercussió que la mateixa notícia i, si aquests missatges són racistes, xenòfobs, menyspreen algú, enalteixen l’odi, etc., s’hauria de revisar fins a quin punt es pot permetre la seua visibilitat als murs dels mitjans de comunicació.

Es proposa reflexionar sobre la impunitat dels comentaris en les xarxes socials, estar pendents de si s’està afavorint el discurs alarmista per tal de no donar espai a missatges que únicament aviven el clima xenòfob, i lluitar contra aquest tipus de discurs.

No a la inacció davant dels comentaris xenòfobs, islamòfobs, racistes o, en definitiva, discriminatoris i generadors d'odi en les xarxes socials.

Sí a combatre la xenofòbia desmentint farses des de les xarxes socials, i a contrarestar aquests comentaris amb informació de qualitat.

10. Com puc combatre el discurs xenòfob?

Al principi d'aquest text es llançava la pregunta de com poden contribuir els mitjans de comunicació a la configuració d'un món lliure de xenofòbia. El periodisme no pot negar el seu rol important com a formador de l'imaginari social i de l'opinió pública, així com la seua alta capacitat d'incidència en les polítiques públiques (Agència Global de Noticias, 2008). És, per tant, en els mitjans de comunicació i, concretament, en la solitud i la moral del periodista, on recau el pes i la responsabilitat de combatre el discurs xenòfob i de contribuir a la promoció d'una ciutadania crítica per tal de no fomentar un imaginari col·lectiu que no rebutja ni té por d'allò que no li és propi.

A Europa parlem de la responsabilitat compartida cap al flux creixent de migració. Però potser és el moment de parlar de “càrrega compartida”, en la qual els mitjans de comunicació, en lloc de perseguir les mateixes històries, dividisquen la cobertura del sofriment humà, així, els xiquets amb greus riscos al Sudan o a Gaza, per exemple, no seguiran en situacions fatals sense que el món ho sàpiga. Sense l'atenció periodística, les crisis humanitàries, amb els seus terribles impactes, continuaran sent conegudes pel món massa tard (White, 2015).

I què diu el còdec deontològic de la Federación de Asociaciones de la Prensa en España (FAPE)?

El periodista extremarà el seu zel professional en el respecte als drets dels més febles i dels discriminats. Per això, ha de mantenir una sensibilitat especial en els casos d'informacions o d'opinions de contingut eventualment discriminatori, o susceptibles d'incitar la violència o pràctiques humanes degradants.

a) Per això, s'ha d'abstenir d'al·ludir, de manera despectiva o amb prejudicis, a la raça, color, religió, origen social o sexe d'una persona, o a qualsevol malaltia o discapacitat física o mental que patisca.

b) També ha d'abstenir-se de publicar aquest tipus de dades, tret que guarden relació directa amb la informació publicada.

Per tant, a la pregunta de si es pot combatre el discurs xenòfob als mitjans de comunicació, es conclou que sí. Es pot fer mitjançant un periodisme militant i compromés que agafe responsabilitats. Un periodisme que informe pensant en el fet que es millor viure en una societat pacífica, tranquil·la i acollidora per a totes les persones sense importar la seua procedència. Un periodisme que humanitze i siga capaç de representar el pluralisme des d'un punt vista igualitari i lliure d'estereotips i prejudicis; que no informe únicament de les devolucions en calent, sinó que també critique les formes de protecció de les fronteres²³, que demane responsabilitats quan els governs incomplisquen les convencions de drets humans firmades i ratificades, que defense els drets de totes les persones per igual...

Perquè quan es parla de persones migrades estem parlant de tu, del teu veí, de la mestra del teu fill, del amic de la teua filla, de la metgessa del teu centre de salut, del cambrer a qui hui li has demanat un tallat, de la conductora de l'autobús de nit, dels teus companys i companyes, etc. Perquè parlar de persones migrades és parlar de totes.

El discurs xenòfob afecta tota la societat, i combatre'l amb informació és la nostra responsabilitat.

²³ "Europa gasta en control migratori 17.000 milions d'euros en dos anys. I per a què?" (*El País*, 2016).

No al periodisme passiu, que té fòbia “d’allò diferent” i que s’oblida, o no assumeix, la seua responsabilitat i el seu compromís amb la societat.

Sí als periodistes militants contra la xenofòbia, combatius, lliures de prejudicis i que posen el focus en la responsabilitat del poder polític.

Glossari²⁴

Admissió Humanitària

Procés pel qual un país admet una o diverses persones refugiades en situació de vulnerabilitat procedents d'un tercer país, amb la finalitat d'oferir-los protecció temporal per motius humanitaris.

Asil

És un dret humà internacional recollit en la Declaració Universal de Drets Humans, en la Convenció de Ginebra i la Constitució Espanyola, entre altres. Consisteix en la protecció oferida per un estat a determinades persones, els drets fonamentals de les quals es troben amenaçats per actes de persecució o violència.

Apàtrida

Persona que no disposa de nacionalitat en no ser considerada nacional per cap estat. Aquesta situació pot donar-se quan la persona mai ha tingut nacionalitat -no se li va atribuir al nàixer-, o bé perquè ha perdut la seua sense adquirir-ne una altra.

²⁴ Termes inclosos del Diccionario de Asilo de CEAR-Eusaki. Consulta tots els termes en <http://diccionario.cear-euskadi.org/>

Camps de refugiats

Assentament organitzat de persones que han fugit del seu país, de la seua regió o lloc d'origen, a causa de conflictes bèl·lics o de violència contra un sector de la població, i en el qual reben ajuda humanitària per a cobrir les necessitats bàsiques. Moltes vegades, els camps s'alcen per a acollir persones desplaçades en l'interior del seu mateix país, amb la qual cosa, encara que en aquesta definició parlem de persones refugiades, hem de tenir present que aquesta situació afecta també les persones desplaçades internes.

Centres d'acolliment de refugiats CAR

Establiments públics gestionats per la Subdirecció General d'Integració dels Immigrants, destinats a prestar assistència a l'estat espanyol a sol·licitants d'asil, persones refugiades i persones desplaçades que no disposen de mitjans econòmics per a atendre les seues necessitats i les de la seua família. Aquests llocs se centren a facilitar allotjament, manutenció i assistència psicossocial urgent i primària, així com altres serveis socials encaminats a facilitar la convivència i la integració en la comunitat.

CIE

Els CIE són instal·lacions públiques de caràcter no penitenciari on es retenen, amb l'objecte de facilitar la seua expulsió, les persones estrangeres en situació irregular, de manera que se les priva de llibertat durant un període màxim de 60 dies. Atés que no posseir la documentació és una falta administrativa, no es consideren formalment 'centres de detenció', sinó 'centres d'internament'.

Són gestionats pel Ministeri de l'Interior, a través de la Direcció General de la Policia, per la qual cosa, en el marc jurídic espanyol, han de ser entesos com a extensions d'un calabós policial.

CETI

Establiments públics, gestionats per la Subdirecció General d'Integració dels Immigrants, concebuts com a dispositius de primer acolliment i destinats a concedir serveis i prestacions socials bàsiques, com ara allotjament i manutenció, atenció psicosocial i sanitària, assistència legal i activitats d'oci al col·lectiu d'immigrants i sol·licitants d'asil que arriben a alguna de les ciutats autònomes de Ceuta i Melilla.

Conveni de Dublín

Acord dels estats membres de la Unió Europea pel qual s'estableix a quin estat correspon examinar una sol·licitud d'asil segons les circumstàncies d'accés als països membres. Aquesta legislació responsabilitza de l'examen de la sol·licitud d'asil a l'estat que haja autoritzat l'entrada del sol·licitant mitjançant l'expedició d'un visat o l'exempció del mateix; a aquell estat mitjançant el qual haja accedit a la Unió Europea de manera "irregular"; o al primer estat en què es presente la sol·licitud, quan no siga aplicable cap dels criteris anteriors.

Convenció de Ginebra

És una convenció internacional que estableix qui és un refugiat i decideix les regles de les persones a les quals se'ls garanteix l'asil. Va ser aprovada el 1951 amb la finalitat de protegir els refugiats europeus després de la 2a Guerra Mundial. Espanya, i més de 140 països, l'han signada i estan obligats al seu compliment.

Delicte d'odi

Tota infracció penal, incloses les infraccions contra les persones i la propietat, quan la víctima és atacada exclusivament per la seua pertinença a un determinat grup social, segons la seua edat, sexe, religió, raça, ètnia, nivell socioeconòmic, nacionalitat, ideologia o afiliació política, discapacitat, identitat de gènere o orientació sexual.

Estatut de Refugiat

És una forma de protecció que pot ser reconeguda a les persones que compleixen els requisits per a ser una persona refugiada, és a dir, un temor fundat a ser perseguida per motius de raça, religió, nacionalitat, opinions polítiques, pertinença a un determinat grup social, gènere o orientació sexual.

Mobilitat Humana

L'Organització Internacional per a les Migracions (OIM) la defineix com “la mobilització de persones d'un lloc a un altre en exercici del seu dret a la lliure circulació”. Es tracta d’“un procés complex i motivat per diverses raons (voluntàries o involuntàries), que es realitza amb la intencionalitat de romandre en el lloc de destinació per períodes curts o llargs o, fins i tot, per a desenvolupar una mobilitat circular. Aquest procés implica l'encreuament dels límits d'una divisió geogràfica o política, dins d'un país o cap a l'exterior”.

Persona refugiada

Persona que té temors fundats de ser perseguida per motius de raça, religió, nacionalitat, pertinença a un determinat grup social o opinions polítiques, que es troba fora del seu país de nacionalitat i que no pot o, a causa d'aquests temors, no vol, acollir-se a la protecció d'aquest país; o que, sense posseir la nacionalitat i trobant-se, com a conseqüència de d'aquests esdeveniments, fora del país on tenia la seua residència habitual, no pot o, a causa d'aquests temors, no vol, tornar-hi. La persecució per motius de gènere, inclosa aquella motivada per la preferència sexual i la identitat de gènere, estan incloses en les causes de persecució que reconeix el dret d'asil.

Principi de no-devolució

És la prohibició imposada als estats, pel Dret Internacional, d'expulsar o de retornar una persona al territori de qualsevol país, en el qual la seua vida o la seua llibertat es troben amenaçades o en el qual pugua patir tortura, tracte sense humans o vulneració dels seus drets humans fonamentals.

Protecció internacional

La protecció internacional és un terme que engloba tant l'estatut de refugiat com la protecció subsidiària. Sovint es confon amb el terme estatut de refugiat, però és necessari remarcar que el terme protecció internacional és més ampli.

Protecció subsidiària

El dret a la protecció subsidiària es concedeix a les persones que, sense reunir els requisits per a ser considerades com a refugiades, es donen motius fundats per a creure que si tornaren al seu país d'origen s'enfrontarien a un risc real de patir algun dany greu com la mort, tortura, amenaces contra la integritat, etc.

Raons humanitàries

Suposa la concessió d'una autorització de residència temporal que es concedeix en determinats suposats, com per exemple a persones víctimes de determinats delictes en els quals hagen concorregut motius racistes, antisemites, religiosos o ètnics; a estrangers que acrediten patir una malaltia sobrevinguda de caràcter greu; a sol·licitants d'asil no admesos a proposta de la Comissió Interministerial d'Asil i Refugi; i altres supòsits arrellegats en la nostra legislació.

Reagrupació familiar

En el marc de la protecció internacional i de la legislació espanyola sobre aquest tema, la reagru-

pació familiar és, juntament amb l'extensió familiar, un procediment que vetla pel compliment del dret a la vida en família de les persones refugiades i beneficiàries de protecció subsidiària.

Reassentament

El reassentament consisteix en el trasllat d'una persona refugiada del país on va buscar protecció, a un tercer país que ha acceptat admetre-la. Aquesta circumstància pot deure's a diversos motius: que el primer país negue drets bàsics a les persones refugiades, que les autoritats no vulguen o no puguin proporcionar-los una protecció eficaç, o que la seua vida córrega perill en aquest país o la seua llibertat es veja amenaçada.

Reubicació

Sistema triat per la Unió Europea, amb motiu de la crisi humanitària de 2015, per a repartir entre els seus estats membres l'esforç de l'acolliment a les persones refugiades arribades a les costes europees. Un milió de persones va aconseguir en aquell any arribar a territori europeu a través de les seues costes, i escapar de la guerra i la violència que patien en els seus països d'origen. La majoria va arribar a Grècia (més de 800.000) i a Itàlia (més de 140.000). L'objectiu del sistema de reubicació de persones refugiades és, d'una banda donar resposta a la situació d'emergència humanitària en la qual es troben desenes de milers de persones i, d'altra, donar suport als principal països afectats: Itàlia i Grècia. El compromís establert al setembre de 2015 pel Consell Europeu, es va fixar en la reubicació de 160.000 persones refugiades en dos anys entre els distints països de la UE, a través d'un sistema de quotes.

Sol·licitant d'asil

Els termes sol·licitant d'asil i refugiat es confonen freqüentment: sol·licitant d'asil és la persona que sol·licita el reconeixement de la condició de refugiada, i la sol·licitud de la qual encara no ha sigut resolta de manera definitiva.

Targeta roja

Document oficial d'identificació com a sol·licitant de protecció internacional que autoritza, una persona sol·licitant d'asil, a romandre en territori espanyol durant el període en què es decideix la resolució de la sol·licitud. Aquesta identificació és una targeta de color roig en la qual consten les dades de filiació de la persona sol·licitant i la seua fotografia. S'emet una vegada que s'ha admès a tràmit la sol·licitud. Al cap de sis mesos, comptats des del moment en què es va fer la sol·licitud, aquesta targeta els permetrà treballar. Aquest document es renova periòdicament, per la qual cosa en la segona targeta que reba la persona sol·licitant d'asil, apareixerà de manera explícita que està autoritzada a treballar.

Bibliografia

Agencia Global De Noticias (2008). *Manual de niñez y periodismo. Un aporte para el trabajo periodístico comprometido*. Paraguay: Agencia Global de Noticias.

Argote, R. (coord.) (2015). *Periodistas contra la Xenofobia*. Bilbao: CEAR Comisión de Ayuda al Refugiado en Euskadi.

CEAR (2017). *(Más que) Cifras*. CEAR Comisión Española de Ayuda al Refugiado. Disponible en: <http://www.masquecifras.org/>

CEAR-Euskadi (2014). *Diccionario de Asilo*. Bilbao: CEAR Comisión de Ayuda al Refugiado en Euskadi. Disponible en: <http://diccionario.cear-euskadi.org/>

CEAR-PV (2017). Campaña “Alça la Teua Veu”. València: CEAR-PV Comissió d’Ajuda al RefugiatPV. Disponible en: <http://cearpv.org/alca-la-teua-veu-programa-igualtat-tracte-i-els-delictes-dodi/>

Calderón, D., Diego, I., Fernández de Castro, P., González-Páramo, A., Morillo, J., Ntutumu, F. i Sanchíz, C. (2017). *Antinmigración: El auge de la xenofobia populista en Europa*. Fundación porCausa. Disponible en: https://porcausa.org/wp-content/uploads/2017/10/ANTINMIGRACIÓN-El-auge-de-la-xenofobia-populista-en-Europa-Fundación-porCausa20_10_2017.pdf

Colectivo Ca-minando Fronteras (2014). *Informe de análisis de hechos y recopilación de testimonios de la tragedia que tuvo lugar el 6 de febrero de 2014 en la zona fronteriza de Ceuta*. Tànger: Colectivo Ca-minando Fronteras. Disponible en: <https://ca-minandofronteras.files.wordpress.com/2014/03/informe-tarajal-marzo-2014-sn-2.pdf>

Dahne, A. (2015) *Sexualundervisning På Lättare Svenska*. Göteborg: RFSU. Disponible en: <http://www.rfsu.se/Bildbank/Dokument/Metod-Handledning/L%C3%A4ttare%20svenska/lektionsunderlag2015web.pdf>

García, M. (2015). *Derechos Humanos e Inmigración en La Frontera Sur. Un análisis de la información diaria en la prensa digital generalista española durante el último semestre de 2014*. [Tesi doctoral inèdita]. Universitat de València, F. de Dret, Espanya.

- Gelado Marcos, R. (2009). Newspapers' dependency from press agencies in Spain. *Communication & Society*. Salamanca.
- González Cortés, M. E. (2013). La percepción de la realidad española en el imaginario colectivo del inmigrante. *IC Revista Científica de Información y Comunicación*, 4, 136-153.
- Harresiak Apurtuz (2007). *Inmigración y Medios de Comunicación. Manual recopilatorio de buenas prácticas periodísticas*. Bilbao: Coordinadora de ONG de Euskadi de Apoyo a Inmigrantes.
- Plataforma Ciudadana contra la Islamofobia (2017). *Informe anual. Islamofobia en España 2016*. Espanya: Plataforma Ciudadana contra la Islamofobia.
- OIM (2012). *Gestión Fronteriza Integral en la Subregión Andina. Módulo de capacitación para una gestión fronteriza integral que garantice los derechos humanos de las personas en movilidad y combata la trata de personas y el tráfico ilícito de migrantes*. Lima: Organización Internacional para las Migraciones y Comisión Andina de Juristas. Primera edición.
- Oleaque, J. M. (2015). *Racismo en Internet: webs, redes sociales y crecimiento internacional*. València: Universidad Internacional de Valencia.
- Ouled, Y. (2017). *Islamofobia: hostilidad, rechazo y discriminación*. En EsRacismo.com. Disponible en: <http://esracismo.com/2017/07/07/islamofobia-hostilidad-rechazo-y-discriminacion/>
- Sendín Gutiérrez, J. C. et Izquierdo Iranzo, P. (2007). *Guía práctica para profesionales de los medios de comunicación: tratamiento mediático de la inmigración*. Madrid: Subdirección General de Información Administrativa y Publicaciones.
- Servimedia. *El Periodismo Social, El Compromiso de La Información*. Disponible en: <http://www.servimedia.es/LibroEstilo.pdf>
- White, A. (2015). *Moving Stories. International Review of How Media Cover Migration*. Londres: Ethical Journalism Network.